

„SOCIOLOGIE, ETICĂ ȘI POLITICĂ SOCIALĂ VOLUM OMAGIAL CĂTĂLIN ZAMFIR”

MONA SIMU

În anul 2001, la Editura Universității din Pitești, a apărut, sub coordonarea lui Cornel Constantinescu și făcând parte din colecția „Profiluri sociologice”, cartea intitulată *Sociologie, etică și politică socială*, dedicată profesorului universitar doctor Cătălin Zamfir. Apariția volumului a fost prilejuită de aniversarea pe care Sociologia românească a salutat-o în primăvara lui 2001, împlinirea a 60 de ani de viață de către profesorul Cătălin Zamfir.

Cartea este un grupaj de texte (douăzeci și unu la număr) ale celor care, cu o ocazie sau alta, au colaborat, au intrat în contact și l-au cunoscut îndeaproape pe profesorul, dar și pe studentul, asistentul, cercetătorul, profesorul universitar dr., academicianul, directorul de institut, sau ministrul Cătălin Zamfir. Volumul mai cuprinde un text autobiografic al profesorului Cătălin Zamfir și o binevenită listă bibliografică a lucrărilor sale.

Iată, în ordinea textelor, autorii care s-au adunat a-l omagia, prin scris, pe profesorul Cătălin Zamfir: Ioan Mihăilescu, Ilie Bădescu, Ioan Drăgan, Septimiu Chelcea, Maria Voinea, Ioan Mărginean, Pavel Abraham, Radu Baltasiu, Ciprian Bădescu, Vasile Burtea, Vasile Călinescu, Cornel Constantinescu, Călin Cotoi, Sorin Cristea, Sandra Dungaciu, Dan Dungaciu, Gheorghiuță Geană, Livius Manea, Vasile Morar, Lucian Pop, Marian Preda, Cosima Rughiniș.

Fie că au scris mai puțin formal sau protocolar, mai direct și mai colocvial (Pavel Abraham, Vasile Burtea, Vasile Călinescu, Maria Voinea), fie sub forma unor texte științifice „de autor” (studii) (Septimiu Chelcea, Gheorghiuță Geană, Vasile Morar, Lucian Pop, Sandra Dungaciu), a unor recenzii sau note de lectură (Ioan Drăgan, Ioan Mărginean, Sorin Cristea, Cornel Constantinescu, Cosima Rughiniș, Dan Dungaciu), a unor abordări coerent-sistematice ale personalității profesorului, prin realizările sale în domeniile de interes și acțiune ale autorilor (Marian Preda, Radu Baltasiu), fie au scris pur și simplu, cu vigoare, prietenie și deschidere despre personalitatea lui Cătălin Zamfir (Ilie Bădescu) sau despre starea societății românești și rolul școlii și al „personalităților științifice” – între care se încadrează și profesorul omagiat – (Ioan Mihăilescu), toți autorii și-au adus contribuția din respectul și admirația resimțite față de profesorul Cătălin Zamfir.

Aparent, cartea nu are o structură, fiind, la prima vedere, doar o alăturare de texte. Ceea ce îi conferă însă unitate, se poate spune fără rezerve, este tocmai subiectul său: viața sociologului Cătălin Zamfir și opera acestuia. Din acest punct de vedere, al unității cărții, salutar ca text în sine și ca idee a editorului este primul

material: „O istorie subiectivă a mea ca sociolog”, desigur, sub semnătura profesorului. Tot ceea ce se va citi în continuare în cuprinsul cărții se va afla sub semnul acestui prim text, fie că este vorba despre un articol care se referă la omul Cătălin Zamfir, fie că este vorba de un articol care se referă la opera sa.

Cum spuneam, primul text este o succintă, dar bogată, condensată, autobiografie profesională a profesorului Cătălin Zamfir. Spun bogată pentru că, dintr-o „suflare”, deschide un întreg orizont asupra unei frământate epoci apuse – România între anii 1950 și 1989 – , aducând la lumină fapte și nume de oameni și profesori, rememorând cronologia unor evenimente importante (definitorii chiar) pentru tot ceea ce înseamnă domeniul sociologiei românești astăzi: cercetare, învățământ, instituții, fond bibliografic etc. Acest text mi se pare benefic mai ales pentru noile generații, pentru că el aruncă o lumină asupra începuturilor sociologiei moderne în România, începuturi (grele) pe care studenții de azi nu au cum să le cunoască decât citind despre ele. Tocmai de aceea voi încerca să redau în continuare, pe scurt, acest text.

În anul 1957 Cătălin Zamfir devine student la filosofie. După dorința mamei sale, era menit să urmeze medicina, dar tânărul nu era prea convins de această alegere și, în același timp, era dornic să „prindă” un sens al societății în care trăia: „Ceea ce mă interesa era mai degrabă șansa de a înțelege mai bine ce se întâmplă în jurul meu.” În urma unei discuții cu tatăl său și a unei lecturi, alege până la urmă filosofia: ”Dacă cunoștințele pe care școala mi le oferise până atunci mi se păreau puțin relevante, pentru prima dată cunoașterea ca atare a început să mă pasioneze.”

Totul (parcursul său de o viață) a început prin a citi mult. Facultatea de Filosofie (în bibliotecă) îi oferea accesul la numeroase și variate explicații despre lume și societate.

La un moment dat însă, și filosofia i s-a părut sterilă în explicațiile sale despre ce se întâmplă în jurul său: „Era ceva care nu mergea în lume și nici în filosofie”. În consecință, la sfârșitul facultății (1962) a ales să rămână ca preparator la catedra de etică, domeniu care îl cucerise în acel moment ca viziune despre lume.

În 1964 trece ca asistent la catedra de Filosofie, unde ținea seminarii de filosofie la Facultatea de limbi străine. În tot acest timp, lecturile continuau. În 1966 se înscrie la doctorat cu intenția de a scrie, în cadrul temei, despre *mecanismele constituirii comportamentului uman*, subiect care îl atrăgea *per se* de ceva timp. În acel moment intervine o ruptură definitivă cu etica: „...tematica eticii îmi părea tot mai mult a nu avea nici o comunicare cu realitatea”. Curând, a realizat că răspunsurile despre societate pe care le dorea ar fi putut să vină de undeva din psihologie, sau din psihologie socială, din sociologie, sau din antropologie. În orice caz, nu din filosofie. Făcând doctoratul la forma „cu frecvență”, s-a retras de la catedra de filosofie, nemaiprofesând. A reluat relația intimă cu cărțile, în bibliotecă, incluzând de data aceasta între lecturi și lucrările clasice ale sociologiei.

În 1968 încheie lucrarea de doctorat (*Activitatea normativă în psihosociologia organizării*), susținând-o în 1969. [În anul 1972, aceasta avea să apară sub forma unei cărți: *Metoda normativă în psihosociologia organizării* (București, Editura Științifică)].

Între timp însă se „întețesc” lecturile în sociologie: „Aș putea spune că am descoperit sociologia în bibliotecă, citind lucrări occidentale, ca etapă a procesului meu de clarificare teoretică”. Și, inevitabil, intervine mai pregnant „foamea de teren”: „O anumită foame de <teren> a reprezentat o caracteristică constantă a evoluției mele”. În acest context, îl cunoaște pe Traian Herseni care conducea o secție în cadrul Institutului de Psihologie.

Vremurile erau „tulburi”, din punct de vedere politic mai ales. Iar Facultatea de Sociologie, care l-ar fi atras în condiții normale, era condusă politic de Miron Constantinescu, implicat în lupta pentru puterea politică ce se ducea în România în acei ani. De aceea tânărul Cătălin Zamfir găsea că este mai nimerit să stea deoparte. Urmează, deci, – opțiune existentă la acea vreme –, angajarea ca cercetător la Institutul de Psihologie, fapt ce îl îndepărta însă de „grupul <oficial> de sociologie”. Aici urmează să rămână o perioadă de aproximativ un an și jumătate, care se dovedește oarecum o decepție, în afară de oportunitatea participării la un proiect care îi prilejuiește primul contact cu întreprinderea românească și cu muncitorii (ocazie venită în întâmpinarea unei mai vechi pasiuni pentru psihologia socială a organizațiilor, în urma lecturii unei cărți de căpătâi pentru evoluția sa științifică: *The Organizations*, de March și Simon).

În 1969 ia decizia de a pleca din Institutul de Psihologie, și se întoarce, cu sprijinul profesorului Tudor Bugnariu, la Catedra de filosofie din cadrul Facultății de filosofie. Cercetările însă, de cele mai multe ori pe cont propriu, le-a continuat în sociologie. Între anii 1973 și 1974, „după peripeții greu de imaginat”, cum, cu umor, profesorul se exprimă în autobiografie, obține o bursă Ford în SUA, la Institute for Social Research, Ann Arbor, Michigan, urmând un an caracterizat drept „foarte productiv”. La sfârșitul anului 1974 i se publică „*Psihosociologia organizării și conducerii*”, la Editura Politică.

Între timp, două mari arii ale cunoașterii încep a i se contura în câmpul intereselor: conceptul raționalității (în condiții de incertitudine) și contribuția acesteia la „modelarea fenomenelor sociale” și „modul de constituire a sociologiei”.

Dar între timp, în România, istoria nu stătea pe loc, ci se scria mai departe. Tulburările politice ale perioadei erau din ce în ce mai serioase: „Eram tot mai îngrijorat de riscurile poziției mele la Facultatea de Filozofie. [...] îmi era tot mai teamă de riscul că cineva va constata că nu mă plasam deloc pe linia partidului. [...] predam la filozofii un fel de sociologie, despre care eram obligat să pretind că este filozofie”. Și într-adevăr, ca un semnal că vremurile erau „grele”, în 1978 secția de sociologie de la Universitate se desființează.

Toate aceste condiții fiind date, în 1980 profesorul Cătălin Zamfir plecă la Institutul Politehnic pe postul de conferențiar la Catedra de filosofie, conducând colectivul de Sociologie industrială. Aici se găsea în momentul căderii regimului Ceaușescu.

În decursul acestor zece ani petrecuți în Politehnică „în relativă liniște” și având „timp enorm de mult pentru cercetare”, se vor materializa cele două mari domenii de interes de care aminteam mai sus, sub forma cărților: „Structurile gândirii sociologice” și „incertitudinea: o perspectivă psihosociologică”. Prima dintre cele două lucrări avea să se dovedească a fi una dintre cărțile de căpătâi ale Școlii de sociologie românești de după Revoluția din 1989. După această lucrare se predă astăzi cursul de Paradigme ale gândirii sociologice din Universitatea bucureșteană. Incertitudinea. O perspectivă psihosociologică avea să apară în 1990.

Pe parcursul tuturor acestor ani a tipărit zeci de cărți, articole, studii, cursuri. Tot în acest timp ia contact cu noi domenii pe care ulterior le va „implementa” și la noi în țară, unul dintre acestea fiind *calitatea vieții și indicatorii acesteia*.

În acest sens, imediat după revoluție, entuziasmat și purtând mereu în gând întrebările și credințele despre „șansa sociologului de a face ceva pentru societate”, acceptă invitația profesorului Tudorel Postolache de a „dezvolta” din funcția de director un institut de cercetare, și anume, Institutul de Cercetare a Calității Vieții. Concomitent, trece ca profesor la Facultatea de sociologie, reînființată la Universitatea București. Tot în acest an, la solicitarea lui Petre Roman, preia conducerea Ministerului Muncii și Protecției Sociale. În tot acest răstimp, profesorul se menține permanent angajat social, dar, la dorința sa, total liber din punct de vedere politic. Reînființează, „împreună cu mai mulți colegi” Asociația sociologilor, fiind ales, în martie 1990, primul Președinte al acestei organizații. Pune efectiv bazele studiilor de politică socială în România.

Voi încheia încercarea de rezumare a autobiografiei profesionale a profesorului Cătălin Zamfir citând din ea un paragraf care mi se pare relevant pentru zugrăvirea personalității acestuia, mai ales prin ultima sa frază: „În ultimii ani mi s-a conturat tot mai clar ideea că în condițiile actuale ale țării noastre este nevoie de o analiză globală a configurației problemelor sociale și de trecere de la o politică socială reactivă și de corecție marginală a sărăciei, la o politică globală a dezvoltării sociale. În ultimul timp aceasta este direcția în care încerc să-mi orientez activitatea.

Un loc aparte în cuprinsul cărții, prin insistența cu care se revine asupra demersului, este deținut de notele de lectură pe marginea unor lucrări, cărți ale profesorului Cătălin Zamfir. Dacă ar fi să facem o ierarhie, pe primul loc ca număr de texte scrise pe marginea sa se află „Structurile gândirii sociologice”. Diferite aspecte ale acestei cărți sunt prezentate în nu mai puțin de șase intervenții. Alte lucrări ale sociologului Cătălin Zamfir la care se fac referiri sunt: „Strategii ale dezvoltării sociale”, „Filozofia istoriei”, „Incetitudinea. O perspectivă psihosociologică”; amintite în textele autorilor mai sunt: „Țigani și ignorare și

îngrijorare”, „Starea societății românești după zece ani de tranziție”, din care, studiul profesorului Cătălin Zamfir: „Politica socială în România în tranziție”.

Având în vedere complementaritatea (și nu repetitivitatea) textelor pe marginea unor lucrări de referință, cum este „Structurile gândirii sociologice”, – fiecare autor a subliniat un alt aspect din lucrarea respectivă – o bună soluție editorială cred că ar fi fost gruparea lor laolaltă, într-un calup oarecum separat. Acest lucru ar fi putut structura cu siguranță lectura cărții într-un mod interesant, mai ales pentru studenți.

Pentru o privire de ansamblu asupra a ceea ce înseamnă sociologia românească astăzi, atât ca școală, cât și ca instituții, atât în câmpul cercetării, cât și în cel al științei, cartea este binevenită, chiar salutară. Ea realizează, într-un spațiu restrâns, o trecere în revistă, cu ajutorul autorilor, bineînțeleș, a realizărilor în domeniile menționate mai sus, prin prisma „Întemeierilor” de o viață ale profesorului C. Zamfir.: înființarea, în 1990, a Institutului de Cercetare a Calității Vieții, re-introducerea sociologiei în rândul disciplinelor academice, crearea (prin „reformare”) a Facultății de Sociologie și Asistență Socială, punerea bazei „educației românești în domeniul politicilor sociale”, înființarea Asociației Sociologilor din România, organizarea primului Congres de Sociologie din România și multe altele.